

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Ternate Malay : grammar and texts

Litamahuputty, B.H.J.

Citation

Litamahuputty, B. H. J. (2012, October 11). *Ternate Malay : grammar and texts. LOT dissertation series*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/19945>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/19945>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/19945> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Litamahuputty, Betty

Title: Ternate Malay : grammar and texts

Date: 2012-10-11

Nederlandse samenvatting

Ternate Maleis is een variant van het Maleis die gesproken wordt op Ternate, een klein eiland in de oost-Indonesische provincie Maluku Utara (Noord-Molukken). Vroeger was Ternate vooral bekend om de specerijenhandel, met name in die van kruidnagelen, omdat die oorspronkelijk alleen in dit gebied groeiden. Handelaren uit vele delen van de wereld kwamen om hun geluk te beproeven aan deze lucratieve handel. De enige stad op het eiland, ook Ternate genaamd, was in die tijd een belangrijk handelscentrum, waar Maleis gebruikt werd als communicatiemiddel met de plaatselijke bevolking en tussen de handelaren onderling. De locale variant die zich daar ontwikkelde is de moedertaal van een groot deel van de bevolking, met name van hen die in de stad wonen. Het vervult nog altijd een belangrijke rol als communicatiemiddel tussen mensen met verschillende taalachtergronden. Het oorspronkelijke Ternataans dat hier wordt gesproken en evenals een aantal andere talen in Maluku Utara tot de non-Austronesische taalfamilie behoort, wordt hierdoor bedreigd. Deze taal wordt voornamelijk gesproken in het niet-stedelijk gebied op het eiland en speelt een rol bij speciale gelegenheden.

Dit proefschrift is een grammatica van Ternate Maleis, gebaseerd op spontaan vertelde verhalen, die de basis vormen voor de analyse en de bron zijn van de voorbeelden. Het proefschrift wil een aanvulling zijn op bestaande studies naar Maleise varianten in het algemeen en in het bijzonder naar die in Indonesië.

In hoofdstuk 1 wordt een algemene schets gegeven van Ternate, het eiland en de stad, waar het onderzoek heeft plaatsgevonden, en hoe het materiaal, dat de basis vormt voor dit proefschrift is verzameld. Er wordt een globaal overzicht gegeven van een aantal eerdere publicaties over Maleis in Ternate. Dit hoofdstuk wordt gevolgd door de bespreking van de fonologie van het Ternate Maleis in hoofdstuk 2.

Hoofdstuk 3 behandelt een interessant punt dat bij de studie van Ternate Maleis (en andere talen) naar voren komt, namelijk de flexibiliteit van woorden. In Ternate Maleis kunnen woorden zonder dat ze van vorm veranderen, enkelvoud of meervoud aanduiden, een handeling in het heden, het verleden, of de toekomst uitdrukken, en ze kunnen verschillende syntactische rollen aannemen en betekenis weergeven. Dit kan worden geïllustreerd met de zin *dia karung₁ pake karung₂ strep* ‘hij stopt het in een gestreepte zak’, waar *karung₁* als het predicaat dient, werkwoordelijk gebruikt wordt, en ‘in een zak stoppen’ betekent, terwijl *karung₂* als het lijdend voorwerp van *pake* ‘gebruiken’ kan worden geïnterpreteerd, verwijst naar het ding dat gebruikt wordt en waarin iets gestopt wordt, en de betekenis ‘zak’ uitdrukt. In de vertaling van de zin is willekeurig gekozen voor een mannelijk persoon die de handeling uitvoert, de tegenwoordige tijd van de handeling, en een enkel-

voudige zak. Maar *dia* zou ook naar een vrouw kunnen verwijzen, *karung*₁ een handeling in het verleden aanduiden, en *karung*₂ zou een meervoudige betekenis kunnen hebben, waardoor de zin ook zou kunnen betekenen ‘zij stopte het in gestreepte zakken’. De talige context en de niet-talige situatie bepalen welke interpretatie het beste past.

Om de betekenis van een groep woorden op de juiste manier te kunnen interpreteren zijn er regels en hulpmiddelen. Een regel is dat in Ternate Maleis het hoofd van een woordgroep meestal vooraf gaat en de modificeerders erop volgen. Daarnaast zijn er verschillende elementen die kunnen dienen als markeerders. Een element zoals *pe* geeft aan dat wat volgt op *pe*, het hoofd van de constructie is, terwijl een element zoals *yang* aangeeft dat wat erop volgt, dient als een modificeerder. Met deze elementen wordt aangegeven hoe onderdelen in de constructie zich tot elkaar verhouden wat het bepalen van de betekenis mogelijk maakt.

Hoofdstuk 4 handelt over woordgroepen waarvan het hoofd gevormd wordt door een woord dat veelal naar een ding verwijst. In dit hoofdstuk gaat het met name om de structuur van de woordgroep, de relatie tussen de samenstellende delen, en de betekenis die een woordgroep kan uitdrukken. Meestal is het hoofd van de woordgroep het deel dat voorop gaat, maar er zijn uitzonderingen. Het hoofd van woordgroepen die een bezit aangeven, kunnen achter in de woordgroep staan. Een voorbeeld hiervan zijn bezittelijke constructies bestaande uit een *Y pe X* of een *YX* structuur, waarbij *X* het hoofd is en naar het bezit verwijst, terwijl *Y* de modificeerder vormt en naar de bezitter verwijst. De betekenis van een *Y pe X* constructie is ‘de *Y* van *X*’ of ‘*Y*’s *X*’, waardoor bijvoorbeeld *kita pe ruma* ‘het huis van mij’ of ‘mijn huis’ betekent. Een voorbeeld van een *YX* bezittelijke constructie is *Ibu barang* ‘mevrouw’s spullen’ of ‘de spullen van mevrouw’. In dit voorbeeld vormt *Ibu* ‘mevrouw’ de modificeerder bij *barang* ‘spullen’, dat het hoofd van de woordgroep is. Er zijn woorden, waaronder *ini* ‘dit’ en *itu* ‘dat’ en telwoorden, die in hun functie als modificeerder zowel aan het hoofdwoord vooraf kunnen gaan als erop kunnen volgen. Het verschil in positie van deze elementen leidt tot een verschil in betekenis.

Hoofdstuk 5 behandelt de verschillende structuren waaruit woordgroepen waarvan het hoofdwoord verwijst naar een activiteit of een handeling, kunnen bestaan. Het hoofdwoord kan gevolgd worden door een woord dat een ding aanduidt. Bij sommige van deze combinaties is de betekenis af te leiden van de betekenis van de elementen en is het ding op de een of andere manier betrokken bij de handeling. Bij andere combinaties vormen ze een vaste uitdrukking waarvan de betekenis niet altijd is af te leiden uit de betekenis van de elementen.

Een combinatie van twee woorden die beide een handeling aangeven kan in sommige gevallen een betekenis uitdrukken die verwijst naar een opeenvolging van handelingen uitgevoerd door een zelfde agent. Een dergelijke combinatie van woorden kan eveneens verwijzen naar een gebeurtenis, waarbij de handelingen verschillende uitvoerders hebben. De context en situatie bepalen welke interpretatie het beste past.

Een aantal woorden kunnen gecombineerd worden met gebonden elementen die aan het basiswoord worden voorgevoegd. Deze voorvoegsels, waaronder *ba-*, *baku-*, en *ta-*, voegen een bepaalde betekenis toe aan die van het basiswoord. Het resultaat van dergelijke processen leidt tot woorden die veelvuldig gebruikt worden om een handeling aan te geven, maar afhankelijk van de context en de situatie, kunnen zij andere betekenissen uitdrukken.

In hoofdstuk 6 worden een aantal groepen woorden behandeld die voornamelijk gebruikt worden om een bepaalde functie te vervullen, waaronder persoonlijke voor-naamwoorden, die een verwijzende functie hebben en waarvan de betekenis bepaald wordt door de context en de situatie waarin zij worden gebruikt, en conjuncties, die gebruikt worden om woorden en zinsdelen met elkaar te verbinden. Een viertal woorden wordt voornamelijk gebruikt om een plaats of een richting aan te duiden: *di* 'in, op', *dari* 'van, vanaf', *ka* 'naar', *pa* 'naar, aan'. Vanwege hun positie aan het begin van een groep woorden, geven zij aan waar een woordgroep begint en dat het woord dat erop volgt een locatie aanduidt. In dit hoofdstuk wordt tevens een aantal uitroepen besproken. Deze bestaan veelal uit kleine woordjes die op zichzelf staan en uitdrukking geven aan de gevoelens of de houding van de spreker. Deze uitroepen kunnen dienen om de aandacht van iemand te trekken en vervullen communicatieve doeleinden doordat ze de reactie van de spreker weergeven.

Hoofdstuk 7 behandelt zinstructuren, waarbij aandacht wordt besteed aan verschillende typen zinnen en hoe deze te herkennen zijn, verschillende woordvolgordes en hun betekenis, en zinsdelen die een predicaat vormen.

Verschillende typen zinnen worden van elkaar onderscheiden door bepaalde woorden. De aanwezigheid van woorden zoals *apa* 'wat?' of *mana* 'waar?' en combinaties waarin deze woorden voorkomen, zoals *biki apa* 'waarom?', *tempo apa* 'wanneer?', en *bagimana* 'hoe?' geeft aan dat het om vragende zinnen gaat, terwijl de aanwezigheid van *jang* of *jangan* 'niet doen' aangeeft dat het om verbiedende zinnen gaat. Een intonatiepatroon kenmerkend voor bepaalde typen zinnen vergemakkelijkt de herkenning ervan.

De meest gangbare volgorde van het subject en het predicaat is dat het subject aan het predicaat voorafgaat. Wanneer deze woordvolgorde verandert en het predicaat voorafgaat aan het subject, geeft dit aan dat dat zinsdeel in het centrum van de aandacht staat en dat het meer nadruk krijgt. Andere zinsdelen die aan het subject vooraf kunnen gaan zijn tijdsaanduidingen, bijvoorbeeld, *beso pagi* 'morgenvoortend', *dua taong lalu ni* 'twee jaar geleden', of *nanti* 'straks, later' en modale uitdrukkingen, zoals *sebenarnya* 'eigenlijk', dat een tegenstelling aangeeft, *pasti* 'vast en zeker' dat zekerheid aangeeft, of *mangkali* 'misschien, vermoedelijk' dat aangeeft dat de spreker niet zeker is van zijn zaak en dat zijn uitspraak een veronderstelling of vermoeden weergeeft. *Tara* en *tarada* zijn woorden die helemaal aan het eind van een zin kunnen staan. In deze positie worden ze met een specifiek accent uitgesproken. Ze dienen dan als vraaglabels en worden gebruikt om een reactie te ontlokken en geven aan dat het om een vragende zin gaat, waarop de spreker een reactie verwacht. Andere woorden die in deze positie kunnen voorkomen zijn

sampe, dat uitgesproken met een uitroepend intonatiepatroon (in de voorbeelden weergegeven door een uitroepteken), een beoordeling van de spreker weergeeft, zoals in het voorbeeld *manusia sampe!* ‘wat een mensen!’, of *ngana* dat, eveneens met een uitroepend intonatiepatroon uitgesproken, de verbazing van de spreker aangeeft. *Basar, ngana!* ‘het was groot, joh!’ was iemand’s commentaar toen hij vertelde over een enorm groot huis.

Subject-predicaat en hoofd-modificeerder constructies zijn niet altijd duidelijk van elkaar te onderscheiden, met name wanneer het tweede deel in de constructie een eigenschap aanduidt, bestaat uit een relativerende *yang* constructie, of een constructie met *di* ‘in, op, etc.’, *dari* ‘afkomstig uit, van’, of *deng* ‘met’, of wanneer de twee samenstellende delen naar dezelfde referent verwijzen. De aanwezigheid van bepaalde woorden, zoals bijvoorbeeld aspect markeerders, kan dan bepalend zijn, omdat deze woorden alleen in predicaten voorkomen en een predicatieve interpretatie afdwingen. De context en de situatie bepalen welke interpretatie en welke betekenis het beste passen.

Hoofdstuk 8, tevens het laatste hoofdstuk, bevat een viertal Ternate Maleise teksten, voorzien van interlineaire glossen, en een Engelse vertaling. De teksten zijn verhalen die een 21-jarige man spontaan vertelde in Ternate. De geluidsopname hiervan vormt de bron van de voorbeelden die in dit proefschrift gebruikt zijn. Twintig korte verhalen van deze opname zijn uitgewerkt en kunnen nagelezen en beluisterd worden op de CD die bij het proefschrift is gevoegd.